

Ключевые слова: компетентностный подход, профессионально-педагогическая подготовка, будущие специалисты, дошкольное образование, компетентность, компетенция.

Summary. Iryna Pidlypnyak. The implementation of competence approach in modern educational paradigm. In the article the essence of the terms «competence», «competency». The problem of the origin and study the category of «competence approach» competence approach disclosed in the views of scientists of our time, the relationship of training university students and qualified approach to the modern educational paradigm. Highlighting the main positions that define the essence of vocational and educational training. In the article the professional competence of future educator kindergarten as a complex structure that accumulates as personal qualities and awareness of didactics and theory of education, knowledge and skills of the organization, its capacity for self-analysis and design of professional development, the need for self-improvement. Competence future kindergarten teacher is seen as integrated quality of the individual teacher that determines individual psychological complex, multifunctional formation of professional theoretical knowledge, attitudes, personal qualities and practical skills of the teacher in pedagogical forecasting pre-school education, and commitment to planning their own professional self and personal development of preschoolers.

Key words: competence approach, professional and pedagogical training, future professionals, early childhood education, competence, competence.

УДК 376.64:343.848

Н. І. Сабат

ОСОБЛИВОСТІ ОПІКУНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Автором проаналізовано особливості організації опікунської діяльності з дітьми, батьки яких працюють за кордоном; акцентовано увагу на домінуючій ролі вчителя у процесі надання допомоги дітям трудових мігрантів, важливості співпраці у цьому напрямі всіх виховних інституцій.

Ключові слова: опікунська діяльність, трудова міграція, діти трудових мігрантів, учитель.

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні все більших масштабів набуває явище зовнішньої трудової міграції, коли через кризові процеси в економіці, нестабільність заробітків та незадовільне матеріальне становище люди вимушено виїжджають працювати за кордон, залишаючи своїх дітей на тривалий період без належної уваги й турботи. За даними експертів Світового Банку, Україна належить до п'ятірки країн, що є сьогодні основними донорами мігрантів у світі. Офіційні статистичні показники коливаються від 2 до 5 млн. українських трудових мігрантів, неофіційні вказують на кількість 7-8 млн. українських трудових мігрантів. Відсутність одного чи обох батьків зумовлює послаблення чи навіть втрату сім'єю основних функцій – виховної, комунікативної, рекреативної, психотерапевтичної, внаслідок чого діти з таких сімей стають уразливішими до зовнішніх несприятливих впливів і потребують соціально-педагогічної підтримки, допомоги, опіки фахівців: соціальних педагогів, соціальних працівників, учителів, психологів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для реалізації державної політики у сфері соціального захисту питанню трудових мігрантів приділяється увага на державному рівні, що, зокрема, засвідчили парламентські слухання з питань «Стан та проблеми правового і соціального статусу сучасної української трудової міграції» (від 17 листопада 2004 року), «Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці» (від 14 жовтня 2009 року). На засіданні Уряду прийнято рішення про утворення Ради з питань трудової міграції громадян України при Кабінеті Міністрів України (20 січня 2010 р.). Комітет з питань прав людини, національних меншин і

міжнародних відносин провів слухання «Сучасний стан та шляхи врегулювання проблем у сфері захисту прав трудових мігрантів – громадян України».

Проблема дітей трудових мігрантів на нормативно-правовому рівні відображена в Наказі Міністерства науки та освіти України «Про проведення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів» від 28 грудня 2006 року № 865, крім того, у 2005 та 2008 рр. ця проблема обговорювалася на засіданнях Верховної Ради України. Проте проблемою трудових мігрантів в більшій мірі займаються громадські організації, які і надають мігрантам та їхнім сім'ям соціальні послуги. Також недержавні організації проводять емпіричні дослідження становища дітей трудових мігрантів, які викликають сумніви через неможливість перевірити репрезентативність цих досліджень. Громадські організації зазначають необхідність державного врегулювання проблеми дітей трудових мігрантів. Найбільш плідним рішенням цієї проблемної ситуації є взаємозв'язок державних органів соціального захисту населення (обласні, районні, міські, сільські соціальні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) та недержавних громадських організацій, оскільки останні мають значний практичний досвід допомоги дітям трудових мігрантів [8].

Вивчення окремих аспектів явища трудової міграції здійснено у працях А. Акмалової, В. Капіцина, І. Клячківської та ін. Дослідженню специфіки проблем дітей, батьки яких виїхали працювати за кордон, приділяється особлива увага у працях К. Левченко, І. Шваб, І. Лизун. Питаннями соціально-педагогічної та психологічної роботи й організації виховання дітей заробітчани займаються В. Андрєєнкова, Н. Гевчук, Т. Дорошок, М. Євсюкова, І. Лизун, В. Пігіда.

Науковцями проаналізовано існуючі форми та методи соціально-педагогічної підтримки, визначено найбільш ефективні серед них, використання яких є доцільним у роботі з дітьми трудових мігрантів. Так, В. Пігіда розкриває сутність таких форм і методів, як: бесіда, індивідуальне консультування, соціально-психологічний і соціально-педагогічний тренінг, гра, арттерапія; визначає специфіку їх застосування у соціально-педагогічній діяльності з дітьми, батьки яких працюють за кордоном, спеціалістами соціальних служб і працівниками навчальних закладів, які вони відвідують [7, с. 129-137].

Мета статті: вивчення особливостей опікунської діяльності з дітьми, батьки яких працюють за кордоном, аналіз цих особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діти трудових мігрантів – це особлива соціально-демографічна категорія дітей, які внаслідок виїзду батьків за кордон на заробітки залишаються без належного батьківського піклування.

Батьки, які працюють за кордоном – особи (трудова мігранти), які внаслідок соціально-економічних причин та ситуації на ринку праці України змушені працювати за межами своєї держави заради матеріального благополуччя власної сім'ї. Осіб, як правило – родичів, які під час відсутності батьків беруть на себе відповідальність за забезпечення життєво необхідних (базових) потреб дитини (житло, їжа, одяг), її захист та належне виховання, науковці визначають як *неофіційних опікунів дітей трудових мігрантів* [2, с. 32].

Опіку в наукових джерелах трактовано як сукупність умов, які сприяють розвитку дітей і молоді, а також сукупність зусиль, обов'язків і дій, здійснюваних для того, щоби зробити ці умови оптимальними, використати їх доцільно для щонайповнішого розвитку дітей і молоді. Опікунська діяльність є різновидом педагогічної діяльності, спрямованої на соціальний захист дитини, надання їй підтримки й віри в себе, свої можливості, встановлення повноцінних стосунків у сім'ї, школі, суспільстві, в організації навчання, підтримки для реабілітації й адаптації. У працях науковців опікунська діяльність часто ототожнюється з соціально-педагогічною

підтримкою, сутність якої полягає у її спрямованості на підвищення якості життя дітей, захист їхніх прав та інтересів, надання інформаційної, психологічної й педагогічної допомоги й підтримки [1, с. 35]. Адже більшість дітей трудових мігрантів, наслідуючи життєвий приклад батьків, убачають себе потенційними мігрантами та не пов'язують своє майбутнє з Україною, що ще більше підсилює міграційні потоки з України та поглиблює демографічну кризу. Отже, метою опікунської діяльності з дітьми трудових мігрантів виступає надання їм соціально-педагогічної допомоги у важких, проблемних ситуаціях, сприяння їхній соціальній адаптації й успішній соціалізації, формування життєвої компетентності.

У психоемоційній сфері від'їзд одного з батьків (переважно матері) негативно впливає на дитину, що проявляється в:

- порушенні психоемоційного стану здоров'я дитини (погіршенні комунікативного спілкування з оточуючими; появи дратівливості, агресивності, тривожності, недовіри до оточуючих; відчуття самотності та власної неповноцінності; втраті емоційного зв'язку дорослих із дитиною; виникнення синдрому емоційної депривації), що призводить до девіантної поведінки (розвиток алкогольної, наркотичної, ігрової залежності);

- ускладненні процесу соціалізації та якості виховання дитини (відсутність належного контролю за поведінкою дитини дорослими; порушення шкільної дисципліни, поява проблем у навчанні), що веде до порушення формування особистості у дітей трудових мігрантів;

- деформації ціннісних орієнтацій щодо сім'ї як такої (викривлене уявлення про позитивну модель сім'ї; складності у формуванні поняття про повноцінну сім'ю), що у більших масштабах означає зародження такого явища як національне сирітство;

- комунікативних проблемах після повернення трудових мігрантів додому (ускладнення в спілкуванні та порозуміння дітей та батьків; незнання батьками своєї дитини тощо) [8].

Опіка над дітьми заробітчач повинна реалізовуватися в усіх інституціях, де перебуває дитина. Важливим середовищем для проведення такої діяльності виступає школа як звичне оточення, в якому вона перебуває, спілкується, почуває себе комфортно та є адаптованою до існуючих вимог. Найбільшою мірою опікунська діяльність із дітьми трудових мігрантів стосується працівників навчальних закладів – учителів, класних керівників, шкільного соціального педагога, психолога, адже вони мають унікальні можливості для отримання вичерпної інформації про дитину шляхом проведення спостережень, тестів, опитувань та застосування інших діагностичних методів. Результати досліджень науковців свідчать, що психологічний стан більшості дітей заробітчач є нестійким: у них низький рівень стресостійкості та схильності до дезадаптації у стресових ситуаціях, високий рівень тривожності, надмірна агресивність, невпевненість у собі та у власних силах [7, с. 129]. Саме на основі отриманих даних варто планувати подальшу роботу щодо здійснення опікунської діяльності з дітьми трудових мігрантів.

Опікунська діяльність із дітьми заробітчач повинна забезпечуватися діяльністю не одного окремого соціального інституту, а базуватися на спільних зусиллях, рівноправному партнерстві, взаємодії фахівців соціальних служб та працівників загальноосвітніх навчальних закладів. У змісті опікунської діяльності виокремлюємо такі компоненти: 1) формування психологічної стійкості дитини, подолання її психологічних проблем; 2) формування системи ціннісних орієнтацій дитини; 3) формування поведінки дитини, що відповідає загальноприйнятим нормам. До найефективніших форм опікунської діяльності відносимо індивідуальні: бесіди, консультування, та групові: тренінги, ігри, арттерапія. Окрім діяльності з дитиною,

учителів слід готувати до роботи з сім'ями та найближчим соціальним оточенням дітей заробітчани: бесіди, консультування, соціально-педагогічний патронаж, батьківські збори, зустрічі зі спеціалістами.

В. Пігіда пропонує такі етапи технології роботи з дітьми трудових мігрантів: виявлення дітей, батьки яких виїхали працювати за кордон, та створення інформаційної бази даних про такі сім'ї; встановлення контактної взаємодії з цими дітьми і діагностування їхніх специфічних проблем; визначення мети та завдань, складання індивідуального плану соціально-педагогічної діяльності з кожною дитиною, визначення необхідних форм, методів, засобів, методик і технологій роботи; безпосередня індивідуальна робота спеціалістів (соціального педагога, психолога, педагога) з дитиною, надання їй конкретної допомоги, захист прав та представництво інтересів; залучення до групової діяльності; налагодження стосунків і взаємодія з оточенням дитини (батьками, родичами, друзями тощо); аналіз здійсненої роботи, оцінка її результативності, а у разі виникнення нових або глибоко прихованих проблем внесення необхідних змін та коригування процесу надання допомоги [6, с. 191].

Опікунська діяльність повинна бути спрямована на створення умов для успішної соціалізації дітей, які включають: підготовку дитини до від'їзду батьків працювати за кордон; підвищення уваги з боку вчителів до поведінки, проблем та потреб дітей заробітчани; сприяння досягнення ними стійкого психологічного стану, усвідомленню та прийняттю системи загальнолюдських цінностей; роботу щодо формування адекватної поведінки дітей трудових мігрантів, запобігання виникненню в них проявів девіацій; допомогу в налагодженні нормальних взаємовідносин із соціальним середовищем (із батьками, один із яких або обоє знаходяться на заробітках за кордоном, родичами, вчителями, однолітками тощо); вчасне надання соціальної, педагогічної, психологічної та інших видів необхідної підтримки й допомоги [2, с. 38].

Завданням роботи соціального педагога з дітьми трудових мігрантів є визначення, організація та використання виховного потенціалу навчального закладу з метою: створення сприятливих умов для розвитку здібностей та реалізації можливостей особистості учнів; забезпечення орієнтації учнів на здоровий спосіб життя; формування культури життєвого самовизначення; надання комплексної допомоги та підтримки учнів, які її потребують або які потрапили у складні життєві обставини; встановлення зв'язків між учнями та соціумом, коли вони самостійно не в змозі реалізувати свої права і можливості, їх соціально-правовий захист; попередження та локалізація негативних впливів соціального середовища на учнів навчального закладу; інформаційного забезпечення пізнавальної та перетворювальної соціально-педагогічної діяльності [4, с. 27].

У роботі з дітьми трудових мігрантів важливо враховувати всі напрямки виховання задля системного впливу на дитину, забезпечення їй умов для повноцінного навчання й виховання, формування важливих рис та якостей особистості. Н. Гевчук виокремлює такі напрямки виховної роботи з дітьми заробітчани: родинно-сімейне виховання, головним завданням якого є підготовка цієї категорії дітей до життя в існуючих соціальних умовах, гармонійний та всебічний розвиток дитини, реалізація її творчого потенціалу; превентивне виховання, тобто реалізація заходів, спрямованих на попередження скоєння злочинів; формування здорового способу життя; трудове виховання, спрямоване на формування свідомого ставлення до праці як вищої цінності людини й суспільства; економічне, спрямоване на формування економічної культури учнів; моральне виховання, метою якого є виховання свідомої дисципліни та організованості, соціальної відповідальності, непримиренності до аморальних вчинків; сприяння творчому розвитку особистості задля її інтелектуального, емоційного, естетичного збагачення; художньо-естетичне виховання – формування основ

естетичної культури дітей трудових мігрантів, розширення їх світогляду, духовне збагачення, виховання естетичного сприймання та емоційного ставлення до прекрасного; екологічне виховання, спрямоване на збагачення знання дітей про взаємозв'язок природи й суспільства, усвідомлення ними багатогранного значення природи для суспільства в цілому і для кожної людини зокрема [2, с. 32-34].

Під час реалізації технологій соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів зазвичай визначають діагностико-концептуальний, організаційно-прогнозуючий, розвивально-формулюючий та аналітичний етапи, які включають у себе роботу навчальну, виховну, з батьками, методичну з педагогічним колективом.

Реалізація діагностико-концептуального напряму роботи потребує включення його до системи навчально-виховного процесу навчального закладу. Він передбачає дослідження особистісних рис дитини трудових мігрантів, соціальної дезадаптації та чинників соціального середовища, що зумовлюють формування девіантної поведінки й заважають соціальній адаптації. Соціальними педагогами, психологами розробляються зразки діагностичних карт, які традиційно містять інформацію про особисті дані дитини (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, місце проживання); відомості про місцез перебування батьків з указанням, хто саме з них працює за кордоном; відомості про тих, із ким мешкає дитина; відомості про соціальне оточення дитини (родичі, знайомі, друзі, однолітки); максимальна інформація про організацію вільного часу дитини: улюблені заняття, відвідування гуртків, організація активного відпочинку, улюблені види розваг тощо.

Перед реалізацією організаційно-прогнозуючого етапу необхідно насамперед виявити дітей трудових мігрантів та створити банк даних. У цей банк даних слід включити лише перевірену інформацію, що стосується дитини. Інформація повинна бути по можливості детальна, масимально наповнена фактами. Особлива увага повинна приділятися індивідуальній роботі з дітьми трудових мігрантів, їхніми батьками та особами, з якими залишилась дитина, адже саме вони мають вплив на становлення дитячої особистості, можуть допомогти вирішити складні ситуації. Також у план засідань методичного об'єднання класних керівників необхідно ввести питання роботи з дітьми трудових мігрантів. Важливо залучати до цієї діяльності якомога більшу кількість осіб, причетних до роботи з даною категорією дітей, адже спільними зусиллями можна вибрати оптимальні методи й форми роботи, випрацювати певний досвід, поділитися творчими здобутками й знахідками.

Надзвичайно важливим у роботі з дітьми трудових мігрантів є розвивально-формулюючий етап, робота на якому традиційно концентрується за трьома напрямками: методична робота з педагогічним колективом, робота з учнями, робота з батьками.

Для прикладу наведемо ряд заходів, проведених нами з учнівським та педагогічним колективом загальноосвітньої школи-ліцею № 23 ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника». Для педагогічного колективу нами проведено тренінги «Труднощі дітей із сімей трудових мігрантів», «Діти вулиці: профілактика явища», «Запобігання торгівлі людьми і експлуатації дітей», «Діти заробітчани: новітнє соціальне сирітство?», «Професійний вибір дитини». У рамках колективної роботи з батьками проведено цикл батьківських зборів на тему «Трудова міграція», «Діти трудових мігрантів». Метою такого батьківського лекторію стала реалізація профілактичних та реабілітаційних напрямів роботи. Крім того, теми трудової міграції, її наслідків для дитячого здоров'я включено у загальну тематику батьківських зборів.

Робота з учнями реалізувалася через основні аспекти системи правового виховання, поєднуючи напрями з формування здорового способу життя, родинно-сімейного, трудового, морально-етичного виховання. Особливу увагу приділено

індивідуальній роботі з учнями, яка розпочиналася з бесіди. Бесіди ми проводили як у вигляді запитань, так і окремих тем. Підбір і деталізація запитань залежали від мети обстеження, особливостей особистості дитини (віку, зовнішніх умов, рівня розумового розвитку та ін.), а також від інших обставин, які виявилися під час розмови. Бесіди проводились за такою тематикою: причини та характер проблем дитини, її переконання, звички, невідповідність рівня домагань власним можливостям, неправильний вибір тактики поведінки; обговорення обставин життя дитини, стосунки між членами родини, методи виховного впливу, розвиток дитини (чи були відхилення у фізичному розвитку; які та як вплинули на психологічний стан дитини?), інтереси родини, характеристика членів родини; ставлення до школи, стосунки з однокласниками, статус у класі, успіхи або неуспіхи у навчанні, стосунки з учителями, обговорення шкільних конфліктних ситуацій, ставлення до навчальних предметів; сприйняття себе, самооцінка, мрії і бажання, ціннісні орієнтації, образи для наслідування, характерні особливості; стан здоров'я, хронічні захворювання самої дитини та оточення; відчуття провини, страху, важковирішувані проблеми.

Бесіда є одним із основних інструментів при діагностиці особистості дитини. За допомогою бесіди можна також дослідити ставлення дитини до навчання. Тому ми використовували і такі питання: Чи подобається тобі ходити до школи? Як ти навчаєшся? Чи задоволений ти своїм становищем у класі? Чи є в тебе улюблені уроки в школі? Чому вони тобі подобаються? Чи є в тебе уроки в школі, які ти не любиш? Чому вони тобі не подобаються? Чи є в тебе спеціальне місце для навчання, для підготовки домашнього завдання вдома? Ким би ти хотів стати, коли виростеш?

Оскільки не всі діти з сімей трудових мігрантів охоче ідуть на контакт, звертаються за допомогою, то ми використовували проєктивні методики. Також профедено бесіду з колективом школи-лицею щодо неприпустимості нав'язування тем, які викликають негативну реакцію дитини, а також щодо потреби утримуватися від нав'язування контакту дітей цієї категорії. Адже важливо встановити довірливі відносини. Також ми використовували метод спостереження: за поведінкою дітей, їхнім зовнішнім виглядом, мімікою, манерою розмовляти, невербальні знаки спілкування, послідовність і доречність висловлювань, реакцію на висловлювання співрозмовника, зміну настрою під час розмови. Спостереження використовується з метою дослідження проявів депресивних станів, соціальної дезадаптації у школярів – дітей трудових мігрантів. При цьому слід звертати увагу на такі ознаки: частота зміни настрою, наявність соматичних захворювань, порушення апетиту, порушення сну, різкі зміни фізичної активності дитини, навчання не рівномірне, а ривками тощо. Нами виявлено, що діти, батьки яких поїхали за кордон нещодавно, більш замкнуті, глибше переживають розлуку з батьками. Водночас ті діти, батьки яких за кордоном певний час (рік і більше), охочіше спілкуються, уже звикли зі своїм новим становищем. Хоча все залежить також і від індивідуальних та психологічних особливостей дітей. Скажімо, флегматикам складніше було пережити розлуку з батьками, у той час як діти-сангвініки легше адаптувалися до нової ситуації, вони швидше знайшли собі нових друзів, активно спілкуються із соціально значущими дорослими.

На практиці розвивально-формулюючий етап майже завжди проводиться одночасно з першим – бесідою. Рекомендується починати бесіду з нескладних тестових завдань, у тих випадках, коли встановлення контакту з дитиною може бути ускладненим. У будь-якому випадку, бесіда відбувається більш довірчо і невимушено, коли вона розпочинається із обговорення результатів проведених методик. Саме тому соціальний педагог ще до початку бесіди повинен скласти перелік методик, які збирається використовувати, виходячи з інформації, отриманої на підготовчому етапі. Важливо

продумати послідовність проведення методик: від нейтральних до особистісно значущих; від легких до складних.

Також необхідно враховувати час проведення бесід та методик: для підлітків – від 60 до 90 хвилин, для дітей молодшого віку – від 35 до 50 хвилин. Особливу увагу слід звернути на те, що саме на цьому етапі до роботи може бути залучений психолог, а надто, якщо соціальний педагог не має фахової освіти і не в змозі правильно підібрати методики. Саме з цього етапу розпочинається спільна робота соціального педагога і психолога.

З метою виявлення результатів роботи з даного напрямку на аналітичному етапі серед учнів, вчителів та батьків ми провели анкетування, засідання «круглого столу». Для учнів провели низку заходів з метою узагальнення отриманих знань та вмінь з питань правової освіти взагалі і проблем трудової міграції та дітей трудових мігрантів безпосередньо. На думку психологів, це найважчий етап роботи, що пояснюється не тільки складністю самої проблеми виправлення дисгармонійного розвитку особистості, а й багатьма іншими факторами, які впливають на особистість дитини ззовні. Тому необхідно максимально задіяти у роботу всіх учасників виховного процесу, а при змозі – і членів родини дитини, адже діти трудових мігрантів дуже часто зазнають багатьох негативних переживань через неможливість задоволення своїх базових соціальних потреб. Тому вони потребують соціально-психологічної підтримки і психокорекційної допомоги.

Висновки. Отже, особливостями опікунської діяльності з дітьми трудових мігрантів виступають її інтегрований характер, визнання навчального закладу як оптимального середовища для здійснення опіки, залучення фахівців освіти та соціальних служб, необхідність реалізації опіки як щодо дитини, так і її найближчого соціального оточення, всесторонність виховних впливів.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові дослідження вбачаємо у вивченні особливостей навчально-виховного комплексу як середовища перебування дітей; напрямів соціально-психологічної допомоги дітям, батьки яких перебувають за кордоном; системи професійної підготовки вчителів до опікунської діяльності з дітьми трудових мігрантів.

Список використаної літератури

1. Алексєнко Т. Соціально-педагогічна підтримка дітей групи ризику / Т. Алексєнко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2005. – № 1. – С. 56 – 60.
2. Гевчук Н. С. Організація виховної роботи з дітьми трудових мігрантів в умовах загальноосвітнього навчального закладу : навч.-метод. посібн. / Н. С. Гевчук; за ред. проф. Р. Х. Вайноли. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 128 с.
3. Лизун І. Ф. Соціальні потреби дітей трудових мігрантів / І. Ф. Лизун // Педагогічний альманах. – 2011. – № 11. – С. 244 – 248.
4. Організація соціально-психологічної допомоги дітям, батьки яких перебувають за кордоном : методичний посібник для психологів, соціальних педагогів, педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів. – Хотин, 2005. – 125 с.
5. Пігіда В. М. Соціально-педагогічна підтримка дітей трудових мігрантів / В. М. Пігіда // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ, 2011. – № 4. – Ч. 1. – С. 166 – 171.
6. Пігіда В. М. Технології соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів / В. М. Пігіда // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ, 2013. – № 11. – С. 186 – 193.
7. Пігіда В. М. Форми й методи соціально-педагогічної підтримки дітей трудових мігрантів у системі взаємодії соціальних служб та навчальних закладів / В. М. Пігіда // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ, 2012. – № 16. – С. 129 – 137.
8. Щодо вдосконалення соціального захисту дітей трудових мігрантів : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/825/>.

Одержано редакцією 15.01.2015
Прийнято до публікації 22.01.2015

Аннотация. Н. И. Сабат Особенности попечительской деятельности с детьми трудовых мигрантов. *Автором проанализированы особенности организации попечительской деятельности с детьми, родители которых работают за границей; акцентировано внимание на доминирующей роли учителя в процессе оказания помощи детям трудовых мигрантов, важности сотрудничества в этом направлении всех воспитательных учреждений.*

Ключевые слова: *попечительская деятельность, трудовая миграция, дети трудовых мигрантов, учитель.*

Summary. Natalia Sabat. The features of guardian activity with children of labour migrants. *The actuality of the problem of labour migration in modern Ukraine is examined in the article. The features of organization of guardian activity with children whose parents work abroad are analysed (its integrated character, the necessity of realization of guardianship both to a child and his nearest social surroundings and others). The basic constituents are described: the presence of profound knowledge of regularities of psychical development of a child and factors that promote forming its personality; the use of traditional and modern technologies of teaching courses of guardian pedagogy and educator's guardian activity; the emotional-humanistic orientation on a child; the creation of moral-psychological comfort; the forming of culture of relations based on humanism principle, empathetic skills of communication; the adjusting of pedagogical mutual relations with parents or guardians. On the basis of analysis of works of home scientists the basic stages of work with such category of children are exposed, the most optimal forms and methods of work with them are distinguished. Attention is accented on the dominant role of a teacher in the process of giving a help to the children of labour migrants, the importance of collaboration of all educational institutions in this activity.*

Key words: *guardian activity, children of labour migrants, labour migration, a teacher.*

УДК 37.013.42(09)

В. В. Тихолоз

ПРОБЛЕМА САМООСВІТИ У ХХ СТОЛІТТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто роль самоосвіти як одного із засобів соціалізації особистості у соціально-педагогічних поглядах видатних вітчизняних педагогів ХХ століття: Г. Ващенко, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського. На матеріалі аналізу їх творів визначається внесок педагогів-науковців у теорію і практику самоосвіти.

Ключові слова: *самоосвіта, самовиховання, соціалізація особистості, соціально-педагогічні ідеї, А. Макаренко, Г. Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинський.*

Постановка проблеми. Стрижень сучасної освіти – це виховання відповідальної особистості, що здатна до саморозвитку і самовдосконалення, яка самостійно формує, «створює» себе, використовуючи самоосвіту як інструмент самореалізації, самоактуалізації. Від оптимального вирішення проблеми самоосвіти залежить соціальна мобільність і загальна культура особистості, перспективи розвитку суспільства та його соціальних інститутів. У сучасному освітньому середовищі самоосвіта виступає надзвичайно важливим засобом соціалізації особистості, «ресурсом соціальної самоорганізації» (А. Л. Андреев) [1].

Важливою стороною професійної діяльності сучасного фахівця соціальної сфери виступає нині поглиблене самопізнання, самоосвіта, самовиховання, співвіднесення своїх особистісних особливостей з вимогами гуманістичної орієнтації у педагогічній взаємодії. Успішне розв'язання визначеного завдання передбачає ретроспективний аналіз здобутків попередніх поколінь.